

Magyar Anjouk Avignonban, pápai megbízottak I. Károly országában

Maléth Ágnes: A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata I. Károly korában (1301–1342). Pécs, Pécsi Tudományegyetem BTK TTI Középkori és Koraújkori Történelmi Tanszék, 2020. 497 oldal. (DeLegatOnline könyvek 2.)

2017 őszén került sor a Szegedi Tudományegyetemen arra a doktori védésre, amelynek során a megelőző években a franciaországi Angers egyetemével (Université d'Angers) *co-tutelle*, azaz közös doktori képzés keretében végzett PhD-tanulmányok befejezéseként Maléth Ágnes a szakmai közönség elé tárta az első magyarországi Anjou uralkodó és a pápaság kapcsolatát vizsgáló értekezését. A doktori védelem alkalmat ad a jelöltet illető dicséret mellett a hibák, következtetések, kisebb-nagyobb szükséges javítások előszámlálására, amelyek ideális esetben valóban beépülhetnek, és be is kell épülniük a disszertációból óhatatlanul könyv alakot öltő tudományos értekezés szövegébe, természetesen megfelelő mérlegelést követően. Maléth Ágnes esetében szerencsére nem csupán ennek lehetünk tanúi, hanem annak is, hogy a szerző a felvetett javaslatokat nem kizárólag egy-egy kisebb kiegészítés formájában, további szakirodalmak bevonásával tette meg, hanem több felvetés továbbgondolásával gazdagította munkáját. Ebben segítségére volt az a kutatási program (NKFIH NN 124763 – Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon – online adatbázis, www.delegatonline.pt.e.hu) is, amelynek keretében a szerzőnek lehetősége nyílt kiegészítő levéltári és szakirodalmi kutatásra. Ezek eredményeként érezhetően finomodtak megállapításai és témájában további részleteket tárt fel. De mit is kínál nekünk a mű?

Maléth Ágnes joggal állapítja meg, hogy sem I. Károly külpolitikájának e szelete, sem maga a pápaság korabeli története nem tartozott a legújabb időkig a magyar középkortudomány érdeklődésének homlokterébe. Érzékletesen mutat rá az ezirányú értekezések hiányára, jöllehet a külföldi szakirodalomban már hosszabb ideje érzékelhető egy alapvető elmozdulás a 14. századi pápaságot a francia királyok által Avignonba „fogságba vetett” dekadens, fényűző társadalomként

és intézményként ábrázoló korábbi negatív képhez képest. És hasonlóképpen, I. Károly külpolitikájának bemutatására is ráfért valamelyest a „frissítés”, legalább is abban az értelemben – így olvassuk –, hogy a fiatal magyarországi uralkodó már a trónharcok idején is figyelemmel kísérte az európai eseményeket, és a lehetőségekhez mérten igyekezett azokhoz igazodni, természetesen a nápolyi trónigények vezérfonalát is szem előtt tartva (I-II. fejezet).

A két vizsgált fél kapcsolatrendszerét nyilvánvalóan az ő szándékaik és lehetőségeik határozták meg alapvetően, de a gyakorlati megvalósítás eszközei képviselőik voltak, akiknek a számba vétele, legalábbis ilyen körülmények között és teljesítésre törekvően eddig nem történt meg. Az ide vezető út megértéséhez a szerző áttekintést nyújt (III. fejezet) a forrásokról, a vizsgálati módszerekről, valamint a kapcsolatokat bonyolító szereplők meghatározását és kategorizálását illetően. Örvendetes, hogy ebben tükröződik az utóbbi években napvilágot látott, más időszakok pápai–magyar kapcsolatainak viszonyrendszerét vizsgáló munkák metódusa. Az, hogy a képviseleti formák korábbi, sematikus ábrázolását itt is felváltja a mélységi, strukturált, a különböző formákat egyidejűleg alkalmazó képviseleti rendszer feltérképezése a források segítségével. A képviselet formáit, jellegét (IV. fejezet) illetően szükségszerűen külön csoportot képeznek az I. Károlyt képviselő különböző rendű, rangú, világi és egyházi képviselők és megbízottak, amelyek tevékenysége egyúttal kirajzolja a kapcsolattörténet csomópontjait is. És természetesen nem maradhatnak el az avignoni pápák megbízottai sem, de – és ezt érdemes hangsúlyozni – ők immár nem egyszerűen vagy legátusok, vagy pápai adószedők, mint ahogy korábban közkeletűen nevezték őket, hanem azok, akik: a négy évtizedben előbukkanó csekély számú, összesen két ténylegesen *legatus a latere* minőségben eljáró megbízott mellett Magyarországon tevékenykedő pápai adószedők és nunciusok, adminisztrátorok, delegált bírók, jogvédők (conservatorok) és végrehajtók (executorok). A szerző helyesen teszi, hogy külön kitér azokra, akik mind a két fél képviseletében eljárak. Maléth Ágnes részletesen tárgyalja a megbízottak kirendelésének körülményeit, különösen a pápai oldalt illetően, és ezáltal bepillantunk abba az összetett gépezetbe, amit adott esetben egy-egy pápai oldalkövet magyarországi tevékenysége jelentett. Ez ugyanis jóval több volt diplomáciai feladatok ellátásánál, kezdve a megbízottaknak adott igen kiterjedt intézkedési lehetőségeken (*facultates*), a személyzetten át a valós működés szerteágazó mozzanataival bezárólag. Komoly jog-, gazdaság-, intézmény- és társadalomtörténeti tanulságai vannak egy ilyen összetett vizsgálatnak, amely a képviseleti rendszernek elsősorban a hazai működési mechanizmusába ad betekintést. A résztvevőkről összefoglaló áttekintést a kötet VIII. fejezete, az Adattár nyújt.

A magyar király és a pápaság korabeli kapcsolatrendszerének feltárásához azonban természetesen nem elegendő csupán a megbízottakat megismerni. A viszonyrendszer megértéséhez a kulcsot azoknak a kérdéseknek az áttekintése adja

(V. fejezet), amelyek több fontos tematikus vezérfonalat is kirajzolnak. Szemben a korábbi diplomáciatörténet-központú felfogással a kép sokkalta árnyaltabbá válik: a dinasztikus konfliktusok mellett – értve ez alatt nem csupán Károly trónra jutását, hanem a nápolyi örökség visszaszerzését célzó erőfeszítéseket és a német trónhar-
cok ügyét is – nagy hangsúllyal szerepelnek az egyházpolitikai kérdések. Itt kapnak teret a korábbi kutatásokban korlátozottan vagy elvétve vizsgált kérdések, területek: a javadalompolitika, a különböző hitbéli kérdések és a keresztes hadjáratok.

A gazdag, sokrétű elemzést jól kiegészíti a VIII. fejezet, amely a kapcsolatokat ténylegesen alakító szereplők prozopográfiai adattárát kínálja az olvasónak. Egy ilyen áttekintés felettébb hasznos, hiszen az egyes szereplők olykor eltérő minőségben voltak részesei a kapcsolatrendszernek, így a kötetben eltérő helyeken olvasható információk kerek egészé állnak össze. A kötet végén 23 táblázat és hat ábra kapott helyett, ezek igazítanak el a képviselők, a képviselők által végzett ügyekről és ezek különböző tematikus csoportjairól, amelyek így egy helyen vizsgálhatók a gazdag apparátus révén. A kötetet a felhasznált források és szakirodalmak listája, illetve személy- és helynévmutató zárja.

Maléth Ágnes munkája különféle olvasói és felhasználói igényeket szolgál ki. Amellett, hogy tematikus és gazdag áttekintést ad a vizsgált koraszak pápai-magyar kapcsolatait alakító személyekről, a kapcsolattartás formáiról, hasonló részletességgel számol be a két fél viszonyát meghatározó főbb témákról. Ezáltal bizonyosságot nyer a viszonyrendszer sokszínűsége. A kötet számos társadalom-, gazdaság-, jog- és intézménytörténeti adalékkal szolgál, és természetesen kitűnően hasznosítható további archontológiai és prozopográfiai kutatások számára.

Kiss Gergely